

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Cinnî, *el-Ḥaṣāʾiṣ* (nşr. M. Ali en-Neccâr), Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî), I-III, tür.yer.; İbn Fâris, *eş-Şâhibî* (nşr. Mustafa eş-Şüveymî), Beyrut 1382/1963, s. 16-31; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Fıkhü'l-luğa*, Beyrut 1885, tür.yer.; Süyûtî, *el-Müz-hir* (nşr. M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr.), Kahire, ts. (Dâru ihyâi'l-kütübi'l-Arabiyye), I-II, tür.yer.; J. Marrouzeau, *La linguistique ou science du langage*, Paris 1921, s. 5, 10, 59, 104-105; Muhammed el-Mübârek, *Fıkhü'l-luğa*, Dimaşk 1379/1960, s. 2-28; J. Perrot, *La linguistique*, Paris 1963, s. 10-15, ayrıca bk. tür.yer.; O. Jespersen, *Language*, London 1964, s. 12-13, 20, 64-67; Ferdinand de Saussure, *Course in General Linguistics*, New York 1964, s. 1-2, 232; İbrâhim es-Sâmerrâî, *Fıkhü'l-luğati'l-mukâren*, Beyrut 1968; Muhammed el-Antâkî, *el-Veciz fi fıkhî'l-luğa*, Beyrut, ts. (Dârü's-şark), s. 7-45; Kemâl M. Bişr, *Dirâsât fi 'ilmî'l-luğa*, Kahire 1970, s. 10-13; Abduh er-Râcihî, *Fıkhü'l-luğa fi'l-kütübi'l-Arabiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'n-nehdati'l-Arabiyye), s. 9-56; Ali Abdülvahid Vâfi, *Fıkhü'l-luğa*, Kahire 1973, s. 1-58; Mahmûd el-Hicâzî, *Medhal ilâ 'ilmî'l-luğa*, Kahire 1978, s. 9-10; Subhî es-Sâlih, *Dirâsât fi fıkhî'l-luğa*, Beyrut 1983, s. 19-37; Emîl Bedî Ya'kûb, *Fıkhü'l-luğati'l-Arabiyye ve ḥaṣāʾiṣühâ*, Beyrut 1986; a.mlf. – Mişâl Âsî, *el-Mu'cemü'l-muḥaṣṣal fi'l-luğa ve'l-edeb*, Beyrut 1987, II, 953-954; Mahmûd es-Sa'rân, *'İlmü'l-luğa*, Kahire 1997, s. 73-78, 262-281; Ahmed M. Kaddûr, *Medhal ilâ fıkhî'l-luğati'l-Arabiyye*, Dimaşk 1999, s. 5-43; Remzî Münir Ba'lebekkî, *Fıkhü'l-luğati'l-mukâren*, Beyrut 1999, s. 5-25; Ramazan Abdüttevâb, *Fuṣûl fi fıkhî'l-Arabiyye*, Kahire 1999, s. 9-10; Kâsîd Yâsir ez-Zeydî, *Fıkhü'l-luğati'l-Arabiyye*, Amman 1425/2005, s. 3-34.

İSMAIL DURMUŞ

FIKÎ, Muhammed Hâmid

(محمد حامد الفكي)

(1892-1959)

**Cemâatü ensâri's-sünneti'l-Muhammediyye'nin kurucusu
Mısırlı Selefi âlimi, nâşir.**

25 Mart 1892 tarihinde Nil deltasının batısındaki Buhayre vilâyetinde Şebrahîṭ şehrine bağlı Cezîretüniklâl'ineb köyünde doğdu. Ezher'de tahsil görürken Muhammed Abduh ile arkadaş olan ve onunla bir süre aynı evde kalan babası Seyyid Ahmed Abduh el-Fikî tahsilini yarıda bırakmak zorunda kalmış, köyünde tefsir ve hadis okumuştur. Muhammed Hâmid ilk dinî bilgilerini babasından aldı, Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi. Babası büyük oğlu Abdürrezzâk'ın Ezher'de Mâlikî, sırasıyla diğer oğulları Muhammed Nu'mân'ın Hanefî, Şeybe'nin Şâfiî ve Hâmid'in Hanbelî fıkhî tahsil etmesini istemişti. Ancak Hâmid Ezher'e gittiğinde Hanbelî revakında yer bulamadığından Hanefî revakına kaydıldı (1904). Altıncı sınıfta hadis ve tefsir dersleri okuduğu sırada Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye, İbn

Kayyim el-Cevziyye, İbn Hacer el-Askalânî, Şâtibî ve Muhammed b. Abdülvehhâb gibi âlimlerin eserlerinden etkilenip Selefi düşüncesine yöneldi, dinî gerilemeye sebep olduğunu düşündüğü bid'at ve hurafelere karşı çıkmaya başladı. Ezher'den âlimiyye derecesiyle mezun olduğu 1917 yılına kadar çevresindeki arkadaşlarını bu düşünceyi benimsemeye çağırdı ve henüz genç yaşta iken etrafında kendisini önder kabul eden bir grup oluştu. Bu yöndeki faaliyetleri sonucunda bazı arkadaşlarıyla birlikte 1926'da Cemâatü ensâri's-sünneti'l-Muhammediyye adlı bir cemiyet kurdu. Ezher'de Muhammed Mustafa el-Merâgî'den ders alan Fikî, Medresetü'd-duât'ta M. Reşid Rızâ'nın derslerine devam etti. Ayrıca musahhihlik yaptığı el-Matbaatü's-Selefiyye'nin sahibi Muhibbüddin el-Hatib'den faydalandı.

Öğrenimini tamamladıktan sonra çeşitli camilerde imam-hatiplik yaptı. Bunlardan Çerkes (Şerkes) ve Hedâre mescidlerinde uzun süre görevde kalarak halka Selefi düşüncelerini anlatma fırsatı buldu. Bu görüşlerinden dolayı meydana gelen kamuoyu baskısıyla Hedâre Mescidi'ndeki görevine son verilince Matbaatü'l-Menâr'da çalışmaya başladı. Burada Selefi düşünceleri daha da güçlendi. Bilhassa sert bir üslûpla eleştirdiği tasavvuf çevrelerinden gelen baskı ve tehditler neticesinde, Selefi-Vehhâbî faaliyetleri sebebiyle kendisine yakınlık duyan Kral Abdülazîz'in daveti üzerine 1928'de Suudi Arabistan'a gitti; orada kaldığı üç yıl boyunca kralın yakınında bulundu. Mescid-i Harâm'da verilen derslerin murakabe heyetine alındı. Ayrıca Maarif İdare Meclisi üyeliği, Maarif Müdürlüğü'nde neşriyat şubesi başkanlığı ve Mekke'deki el-Ma'hedü'l-ilmî'de müderrislik görevlerine getirildi. Mescid-i Harâm ve Mescid-i Hayf'ta ders okuttu. Bu arada Suudi Arabistan'da yayımlanan ilk dergi olan ve on beş günde bir neşredilen *Mecelletü'l-İslâh*'i çıkardı (Ağustos 1928 – Temmuz 1930). Mısır'a döndükten sonra Cemâatü ensâri's-sünneti'l-Muhammediyye'nin başkanlığını sürdürmeye devam etti. Üstadı Reşid Rızâ'nın 1935'te vefatının ardından onun yayımladığı *el-Menâr* dergisinin faaliyeti durunca aynı doğrultuda yayın yapmak üzere *Mecelletü'l-Hedyî'n-nebevî* adıyla bir dergi çıkarmaya başladı (1936), vefatına kadar bu derginin yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. Ayrıca cemiyet üyeleriyle birlikte Matbaatü's-sünneti'l-Muhammediyye'yi kurdu. Kendisinden ders alan veya kurduğu cemiyetin faaliyetlerine katılarak

Muhammed Hâmid el-Fikî

düşüncelerini yayan talebe ve bağlıları arasında Abdürrezzâk Affî, Abdurrahman el-Vekîl, Seyyid Rızk et-Tavîl, Muhammed Cemîl Gâzî, Muhammed Halîl Herrâs, Abdülfettâh Selâme, Muhammed Abdülmecîd Reşad eş-Şâfiî, Hasan Abdülvehhâb el-Bennâ, Muhammed Abdülvehhâb el-Bennâ, Fethî Emîn Osman ve Abdülkâdir et-Tavîl gibi isimler anılır. Muhammed Hâmid el-Fikî 16 Ocak 1959 tarihinde Kahire'de vefat etti.

Cemâatü ensâri's-sünneti'l-Muhammediyye Mısır'dan başka Sudan, Eritre, Suriye, Irak, Fas, Endonezya ve Tayvan gibi ülkelerde de faaliyet göstermiş, Fikî'nin vefatından sonra cemiyete Abdürrezzâk Affî Atıyye (1959-1960) ve Abdurrahman el-Vekîl (1960-1967) başkanlık etmiştir. 1967'de bu kuruluş Cemal Abdünnâsir tarafından, Mahmûd Hattâb es-Sübkî'nin 1912'de kurduğu benzeri düşüncelere sahip el-Cem'iyyetü's-şer'iyye li-teâvünî'l-âmilîne bi'l-Kitâb ve's-Sünneti'l-Muhammediyye ile birleştirilmiş, başına da asker kökenli Abdurrahman Emîn getirilmiştir. Her iki cemiyet ortak faaliyette bulunmuş, ancak Enver es-Sâdât'ın başa geçmesi üzerine 1970'te cemiyetin genel sekreteri Muhammed Abdülmecîd Reşad eş-Şâfiî'nin teşebbüsüyle cemaat tekrar müstakil bir hüviyete kavuşup faaliyetini bağımsız sürdürmüştür.

Hâmid el-Fikî ve Selefi düşüncenin ateşli savunucuları olan diğer cemiyet mensupları Mısır'da bir taraftan tasavvuf çevreleri, diğer taraftan Batıcılar'la sert mücadele ve tartışmalara girmişlerdir. Fikî, Dârimî'nin *Reddül-İmâm ed-Dârimî 'Osmân b. Sa'îd 'alâ Bişr el-Merisi el-'anid* adlı eserini yayımladığında (Kahire 1358) büyük bir tepkiyle karşılanmış, Ezher ulemâsından meydana gelen bir heyet kitabın neşri ve nâşirin mukaddimesi hakkında olumsuz görüş belirtmişse de Mahmûd Şeltût bu raporu ilmi açıdan eleştirerek yeni bir komisyon kurulmasını teklif etmiştir (Muvaffak b. Abdullah Ali

Kedse, s. 154-156). Ezher'le genelde iyi ilişkiler içerisinde bulunan Fikî başta siyasî yaklaşımı olmak üzere bazı görüşleri, faaliyet ve mücadele yöntemi bakımından İhvân-ı Müslimîn hareketini ve lideri Hasan el-Bennâ'yı da eleştirmiştir (Ahmed M. Tâhir Ömer, s. 172-175). Muhammed Hâmid el-Fikî, İbn Teymiyye'nin cinlerle ilgili görüşünü değerlendirme hususunda kendi cemiyetinin üyelerinden Ahmed Muhammed Şâkir'le de ihtilâfa düşmüştür. Şâkir bu konuyla ilgili olarak *Beynî ve beyne's-Şeyh Hâmid el-Fikî* adlı bir risâle kaleme almış (Kahire 1374/1955), bunun üzerine aralarında *Mecelletü'l-Hedyî'n-nebevî* dergisinin çeşitli sayılarında bir tartışma başlamıştır (sy. 9-10, 11-12, Kahire 1374). Ancak daha sonra iki arkadaş cemiyet merkezinde görüşüp anlaşmış, Fethî Emîn Osman bu ihtilâfı bir çalışmada ele almıştır (bk. bibl.).

İbn Teymiyye'nin, tasavvuf ehli arasında görüş ve uygulamalarının şeriatı uygun olup olmaması bakımından ayırım yapmasına karşılık Fikî, benimsediği tevhid akidesine aykırı bulduğu inanç ve uygulamaları sebebiyle bir bütün halinde tasavvufa ve müntesiplerine karşı çıkmış, Ma'rûf-i Kerhî, Cüneyd-i Bağdâdî, Abdülkâdir-i Geylânî, Gazzâlî ve diğer tanınmış şahsiyetleri ağır ifadelerle eleştirmiştir (Muvaffak b. Abdullah Ali Kedse, s. 160-172). Hocası Reşîd Rızâ'nın *el-Menâr*'da neşrettiği tefsiri *Mecelletü'l-Hedyî'n-nebevî*'de devam ettirmeye çalışan Fikî, Fâtiha sûresi ve Bakara sûresinden 100 âyeti tefsir ettikten sonra, *Tefsîrül-Menâr*'da Yûsuf sûresinin eksik kalan kısmını Muhammed Behcet el-Eserî tamamladığı için ardından gelen Ra'd, İbrâhîm, Hicr ve Nahl sûrelerini tamamlamış, İsrâ sûresinden de on bir âyetin tefsirini hazırlamıştır. Fikî'nin vefatının ardından talebesi Abdurrahman el-Vekîl eseri Meryem sûresinin 55. âyetine kadar getirmiş, arkasından Seyyid Rızk et-Tavîl ve kardeşi Abdülkâdir Rızk et-Tavîl gibi diğer bazı talebeleri bu faaliyeti devam ettirmiştir (Tâcûrî, s. 11-13, 42). Tefsirde sade bir dil kullanmaya özen gösteren Fikî ihtilâflara, hikâyelere ve İsrâiliyat'a yer vermeyen, herhangi bir mezhebi ve şahsı destekleme endişesi taşımayan, taklidi terkediپ ictihada yönelmeyi teşvik eden, bütünüyle hayatı Kur'an'ın ölçülerine göre düzenlemeyi amaçlayan bir yöntem izlemiştir. Selefî bakış açısı doğrultusunda âyetleri önce âyetlerle, sahih sünnetle, sahâbenin sözleriyle Selef'in görüşleri ve dil kurallarına göre yorumlamış, bu

çerçevede Reşîd Rızâ'nın modern bilimin etkisinde kalarak Hz. Âdem'in çıkarıldığı cennetin dünyada olduğu, Havvâ'nın yaratılışı, meleklerin mahiyeti, bazı canlıları başka canlılara dönüştürme (mesh), peygamberlerin gösterdikleri mucizeler vb. hususlardaki te'villerine katılmamıştır (a.g.e., s. 103-106, 109 vd.). Fikî aynı zamanda, *Encyclopaedia of Islam*'ın *Dâiretü'l-ma'ârii'l-İslâmiyye* adıyla Mısır'da başlayan Arapça tercümesinde dinî konularla ilgili bazı maddelere tenkit yazan veya tashih ve ilâvelerde bulunan ilim adamları arasında yer almıştır. Fikî'nin 2000 matbu kitap, yetmiş yazma eser ve 100 yazma eserin fotokopisinden oluşan kütüphanesi Küveyt'teki Cemiyetü İhyât-türâsî'l-İslâmî tarafından 1988 yılında satın alınmıştır.

Eserleri. Muhammed Hâmid el-Fikî'nin faaliyetleri ve ilmi mesaisi daha çok dergi yazıları, vaaz ve konferanslarla görüşlerini yaymaya ve özellikle Selef düşüncesine uygun eserlerin neşrine yönelmiş olup birkaçı dışında teliflerinin çoğu onun dergilerde çıkan yazılarının derlenmesinden meydana gelmiştir. **Telif. 1.** *Eşerü'd-da'veti'l-Vehhâbiyye fi'l-İslâhî'd-dînî ve'l-'umrânî fi Cezireti'l-'Arab ve ğayrihâ*. Cemaat merkezinde verdiği konferanslardan oluşmaktadır (Kahire 1354/1935). **2.** *Ezhâr min riyâzi sûreti'l-imâmî'l-'âdil el-Melik 'Abdil'aziz b. 'Abdirrahmân el-Fayşal Âli Su'ûd*. Kral Abdülazîz'in Riyad'a girişinin ellinci yılı münasebetiyle kaleme alınmıştır (Kahire 1369/1948; nşr. Hâlid b. Muhammed b. Osman el-Mısırî, Kahire 1429/2008). **3.** *Hedyü'r-Resûli'l-ekrem fi'l-hac ve'l-'umre ilâ beyti'llâhi'l-mu'azzam* (Kahire 1949, 2004). **4.** *Nûr mine'l-Kur'ân*. Cemaat merkezinde verdiği konferanslardan olup Muhammed Rüşdî Halîl tarafından derlenmiştir (Kahire 1384/1964). **5.** *en-Nefs: Emrâzuhâ ve 'ilâcühâ fi's-şer'ati'l-İslâmiyye* (Kahire 1390/1970). **6.** *Keşfü'l-lisâm 'ani'l-ğaşşî'llezî ahdesehü'd-dessâsûn fi 'akâ'idî'l-İslâm*. Tasavvuf ehli aleyhine yazılmış bir risâledir (Kahire 1432/2011). **7.** *Tefsîrül-Kur'ânî'l-hakîm ('alâ şafağhâti Mecelleti'l-Hedyî'n-nebevî)*. Bazı sûre ve âyetlerin tefsiri olup Ra'd, İbrâhîm, Hicr ve Nahl sûreleri birer cilt halinde basılmış, İsrâ sûresinin yer aldığı V. cildi Abdurrahman el-Vekîl ile birlikte hazırlamıştır (Kahire, Merkezü't-türâs ve'l-bahsî'l-ilmî). **8.** *Şerhu eĥâdişi'l-ahkâm*. İbn Abdülhâdî'nin *el-Muharrer* adlı eserinin şerhi olup müellif burada *Fethü'l-bârî*, *Şerhu Müslim* (Nevevî), *el-Muġnî*

(İbn Kudâme), *Naşbü'r-râye*, *Neylü'l-evfâr*, *Şerhu'l-'Umde* (İbn Dakikul'îd) ve *Sübülü's-selâm* gibi eserlerle İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin ahkâma dair görüşlerinden faydalanarak kendince sahih gördüğü hükümleri ortaya koymaya çalışmıştır. **9.** *Risâle fi bid'ati'l-iĥtiîâl bi-zikrâ mevlidi'n-nebî* (nşr. Fethî Emîn Osman, *Resâ'il fi's-şirk ve'l-bid'a* içinde). **10.** *Dürûs Ramazâniyye*.

Neşir. a) Takıyyüddin İbn Teymiyye: *el-Fetva'l-Hameviyyetü'l-kübrâ* (Kahire, ts.); *el-Mesâ'ilü'l-Mârdîniyye* (Kahire 1367/1947, 1980); *Re'sû'l-Hüseyn* (Kahire 1368/1949); *Mecmû'atü'r-resû'ili'l-kübrâ* (Cidde 1368); *Naẓariyyetü'l-'aĥd* (Kahire 1368); *Muvâfaqatü şaĥîhi'l-menĥûl li-şarihi'l-ma'ĥûl* (Kahire 1369/1950, 1370/1951; Beyrut 1405/1985, M. Muhyiddin Abdülhamîd ile birlikte); *İĥtizâ'ü's-şirâti'l-müstakim* (Kahire 1369/1950); *Naĥzü'l-manĥiĥ* (Kahire 1370/1951); *el-Ħavâ'idü'n-nurâniyyetü'l-fıĥhiyye* (Kahire 1370/1951; hadis tahrîcleri: Ebû Ya'kûb Neş'et b. Kemâl el-Mısırî, gözden geçirme: Ebû Abdullah Mustafa b. Adevi, Riyad 1432/2011); *Şezerâtü'l-belâtin min tayyibâti kelimâti's-selefine's-şâlihîn* (İbn Teymiyye'nin bazı risâleleriyle Ahmed b. Hanbel'in bir risâlesini içerir; Kahire 1375/1956); *Ref'u'l-melâm 'ani'l-e'immeti'l-a'lâm* (Kahire 1958); *el-'Ubûdiyye fi'l-İslâm* (Kahire 1400/1979); *en-Nübüvvât* (Kahire 1982). **b) İbn Kayyim el-Cevziyye:** *et-Tibyân fi aĥsâmi'l-Kur'ân* (Kahire 1352/1933, 1402/1982); *İġâsetü'l-leĥfân min meşâ'idî's-şeytân* (I-II, Kahire 1357/1939, 1395/1975); *et-Tefsîrül-kayyim* (der. Muhammed Üveys en-Nedvi, Kahire 1367/1948; Beyrut 1408/1988); *el-Cevâbü'l-kâfi li-men se'ele 'ani'd-devâ'i's-şâfi* (Kahire 1367/1948); *Tefsîrüsüveri'l-Kâfirûn ve'l-Mu'avvizeteyn* (Beyrut 1368/1949); *Zâdü'l-me'âd fi hedyi ĥayri'l-'ibâd* (Kahire 1370/1951); *eĥ-Ṭuruĥu'l-ĥükmiyye fi's-siyâseti's-şer'iyye* (Kahire 1372/1953); *Medâricü's-sâlikîn* (I-III, Kahire 1375/1956); *Risâle fi emrâzi'l-ĥulûb* (Riyad 1403/1983); *Risâle fi aĥkâmi'l-ġmâ'* (Riyad 1403/1983).

c) Diğer Neşirleri: İbnü'd-Deyba' eş-Şeybânî, *Teysîrül-vüsûl ilâ Câmî'i'l-uşûl* (I-IV, Kahire 1346/1927; Beyrut 1397); İbn Hacer el-Askalânî, *Bulûġu'l-merâm* (Kahire 1347, 1352/1931; Cidde 1413/1993; Riyad 1417/1996); İbnü'l-Mevsilî, *Muĥtaşaru's-Şavâ'iki'l-mürsele 'ale'l-Cehmiyye ve'l-Mu'atfıla* (I-II, Mekke 1348/1929, Muhammed Abdürrezzâk Hamza ile birlikte); Ahmed b. Hanbel, *es-Sünne* (Kahire

1349), *er-Red 'ale'z-Zenâdika ve'l-Cehmiyye* (Şezerâtü'l-belâtin içinde, Kahire 1375/1956, s. 4-40), *el-'Aqide* (İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile* içinde, Kahire 1371/1952, II, 293-308); Mecdüddin İbn Teymiyye, *el-Müntekâ min aḥbâri'l-Muştafâ* (I-II, Kahire 1350-1351/1931-1933, 1398/1978; Beyrut 1398; Riyad 1402, 1403); Kâsım b. Sellâm, *Kitâbü'l-Emvâl* (Kahire 1353/1934); Muînüddin el-İcî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân* (yalnız III. cilt, gözden geçirme: Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire 1355/1936); Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (Kahire 1356/1938); Şemseddin İbn Abdülhâdî, *el-'Ukûdü'd-dürriyye fi menâkibi Şeyhi'l-İslâm Ahmed İbn Teymiyye* (Kahire 1356/1938; Beyrut 1406/1986); İbn Allân, *Delilü'l-fâlihîn şerhu Riyâzi's-şâlihîn* (Kahire 1357/1938); Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Aḥkâmü's-sultânîyye* (Kahire 1357/1938, 1386/1966, 1394/1974, 1408/1988); Semev'el el-Mağribî, *Bezlü'l-mechûd fi ifhâmi'l-yehûd* (Kahire 1358/1939); Dârimî, *Reddû'l-İmâm ed-Dârimî 'Osmân b. Sa'id 'alâ Bişr el-Merisi el-'anid* (Kahire 1358/1939); İbn Sellûm, *Vesiletü'r-râgibîn ve buḡyetü'l-müstefidîn* (Kahire 1365); Münzirî, *Muhtaşaru Süneni Ebî Dâvûd* (I-VIII, Kahire 1367-1369/1948-1950, Hattâbî'nin *Me'âlimü's-süneni*'i, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *Tehzibü Süneni Ebî Dâvûd* u ile, Ahmed Muhammed Şâkir ile birlikte); İbn Hibbân el-Büstî, *Ravzatü'l-uḡalâ' ve nuzhetü'l-fuḡalâ'* (Kahire 1368/1949; Beyrut 1395/1975, 1397/1977, Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd ve Muhammed Abdürrezzâk Hamza ile birlikte); Mecdüddin İbnü'l-Esîr, *Câmi'u'l-uşul ilâ eḥâdîsi'r-Resûl* (I-XIII, Kahire 1368-1375/1949-1955, 1400/1980, Abdülmeccid Selîm ile birlikte); Âcurrî, *eş-Şerî'a* (Kahire 1369/1950; Beyrut 1403/1983); İbnü'l-Lahhâm, *el-Aḥbârü'l-'ilmîyye mine'l-İhtiyârâtü'l-fıkhiyye min fetâvâ Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye* (Kahire 1369/1950; Riyad 1418/1988), *el-Kavâ'id ve'l-fevâ'idü'l-uşûliyye vemâ yete'allaḡu bihâ mine'l-aḥkâmü'l-fer'îyye* (Kahire 1375/1956; Beyrut 1403/1983); Cemmâilî, *'Umdetü'l-aḥkâm* (Kahire 1371, 1373, 1379; Medine 1395; Cidde 1406/1985), *Min eḥâdîsi'l-enbiyâ'* (hadislerin tahriri: Ebû Abdullah Muhammed el-Affîfî, gözden geçirme ve takdim: Mustafa b. Adevi, Mansûre 1421/2001); İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile* (I-II, Kahire 1371/1952); İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*

(I-II, Kahire 1372/1953; I-IV, Kahire 1980, *Tabakâtü'l-Hanâbile* ile birlikte); İbnü'n-Neccâr, *Şerhu'l-Kevkebi'l-münîr* (Kahire 1372/1953, eksik); Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *et-Taḥkîk fi'ḥilâfi'l-ḥadîş* (Kahire 1373/1954, Şemseddin İbn Abdülhâdî'nin *Tenқиһu't-Taḥkîk*'i ile birlikte); Minhâcî, *Cevâhirü'l-'uḡûd ve mu'înu'l-ḡuḡât ve'l-muvakkî'in ve's-şühûd* (I-II, Kahire 1374/1955); İbn Dakikül'id, *İḥkâmü'l-aḥkâm şerhu 'Umdetü'l-aḥkâm* (Kahire 1374/1955, 1418/1997; Beyrut 1407/1987; Ahmed Muhammed Şâkir ile birlikte); Merdâvî, *el-İnşâf fi ma'rifeti'r-râciḡ mine'l-ḡilâf* (I-XII, Kahire 1374-1378/1955-1958; Beyrut 1406/1986, 1990); Muhammed b. Abdülvehhâb, *Muhtaşaru Sireti'r-Resûl* (Kahire 1375/1956; Medine 1408/1988); Şemseddin es-Seḡavî, *et-Tuḡfetü'l-laḡife fi târiḡi'l-Medîneti's-şerife* (I-II, Kahire 1376-1378/1957-1958; Beyrut 1993); Takıyyüddin el-Fâsî, *el-'İḡdü's-şemîn fi târiḡi'l-beledi'l-emîn* (I-VIII, Kahire 1378-1388/1958-1969, I. cilt: Fikî, II-VII. ciltler: Fuâd Seyyid, VIII. cilt: Mahmûd Muhammed et-Tanâhî; Beyrut 1406/1986); Zehebî, *el-Mühezzeḡ fi'ḡ-tişâri's-Süneni'l-kübrâ* (I-IV, Kahire 1390/1970, Hammâd İbrâhim Ahmed ile birlikte); Emîr es-San'ânî, *Taḡhîrü'l-'i'tiḡâd 'an edrâni'l-ilḡâd* (Amman 1412/1990). Bunlar dışında bazı başka neşirleri de bulunan M. Hâmid el-Fikî *Min Defâ'ini'l-künûz* adlı koleksiyon içinde (Kahire 1349/1931) İbn Batta, İbn Receb, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Muvaffakuddin İbn Kudâme el-Makdisî ve Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî'nin bazı risâlelerini yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, III, 207; M. Fethî Osman, *es-Selefiyye fi'l-müctema'âti'l-mu'âşıra*, Küveyt 1401/1981, s. 136-137; Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, *Medhal ilâ târiḡi neşri't-türâşi'l-'Arabî*, Kahire 1405/1984, s. 69-70; Bekrî Şeyh Emîn, *el-Ḥareketü'l-edebîyye fi'l-Memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'üdiyye*, Beyrut 1986, s. 81, 111; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Delilü'l-mü'ellefâti'l-İslâmiyye fi'l-Memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'üdiyye: 1400-1409*, Riyad 1413/1993, s. 83, 103, 286, 388, 438; a.m.f., *Mu'cemü'l-mü'ellifne'l-mu'âşirin: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, II, 568; Muhyiddin Atıyye v.dğr., *Delilü mü'ellefâti'l-ḡadîsi's-şerifi'l-maḡbû'a*, Beyrut 1416/1995, I, 38, 97, 303, 324, 325, 399, 404, 412, 415, 418; II, 525, 548; Ahmed b. Hacer Âlî İbn Ali, *eş-Şeyh Muhammed b. 'Abdilvehhâb*, Riyad 1419/1999, s. 115-116; Ahmed M. Tâhir Ömer, *Cemâ'atü enşâri's-sünneti'l-Muḡammedîyye ve cühüdühâ fi neşri 'aḡideti's-Selef* (doktora tezi, 1421-22), Câmîatü Ümmi'l-kurâ Külliyyetü'd-da' ve usûli'd-din,

s. 55-91, ayrıca bk. tür.yer.; Fethî Emîn Osman, *el-Beyânü'l-celi fimâ dâre beyne Şâkir ve'l-Fikî*, Kahire 1423/2002; a.m.f., "el-'Allâme Muhammed Hâmid el-Fikî mü'essisü Cemâ'ati enşâri's-sünneti'l-Muḡammedîyye", *et-Teḡhîd*, XXIV/3, Kahire 1995, s. 55-57; Muvaffak b. Abdullah Ali Kedse, *Cühüdü's-Şeyh Muhammed Hâmid el-Fikî fi neşri'l-'aḡideti's-Selefiyye* (yüksek lisans tezi, 1423-24), Câmîatü Ümmi'l-kurâ Külliyyetü'd-da' ve usûli'd-din; Abdullah el-Akil, *Min A'lâmi'd-da' ve ve'l-ḡareketi'l-İslâmiyye*, Amman 1429/2008, I, 61, 435, 510; II, 766, 767; Ahmed el-Alâvine, *el-'Ulemâ'u'l-'Arabü'l-mu'âşirîn ve me'âlû mektebâtiḡim*, Beyrut 1432/2011, s. 183-184; M. Âtuf Abdülkerîm et-Tâcürî, *Cühüdü's-Şeyh Muhammed Hâmid el-Fikî fi tefsiri'l-Kur'âni'l-kerîm*, Kahire 1433/2012; "Mü'temerü râ'idü'l-menḡeci's-Selefi bi-Mısr ve'l-'âlemi'l-İslâmî: eş-Şeyh Muhammed Hâmid el-Fikî", *et-Teḡhîd*, XXXIX/460 (2010), s. 23-27; Üsâme Şehâde, "el-'Allâme Muhammed Hâmid el-Fikî (1310-1378 h. - 1892/1959 m.)", http://alrased.net/main/articles.aspx?selected_article_no=6412 (06.03.2014).

AHMET ÖZEL

FINDIKÎ

(bk. ERZEN, Ali).

FITZGERALD, Edward

(1809-1883)

Farsça'dan yaptığı tercümeleriyle tanınan İngiliz şarkiyatçısı, şair.

31 Mart 1809'da Suffolk Kontluğu'nun idare merkezi olan Ipswich şehri yakınındaki Bredfield köyünde varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ailesi 1816'da Fransa'ya giderek bir süre Saint Germain ve Paris'te ikamet etti. 1818'de annesinin babası John Fitzgerald'ın ölümü üzerine İngiltere'ye döndüler. Annesi, büyük bir zenginliğe sahip babasının tek vârisi olduğundan aile onun soyadını kullandı. Edward, Suffolk'ta Bury Saint Edmunds şehrindeki King Edward VI Grammar School'da (1821) okuduktan sonra 1826'da girdiği Cambridge'deki Trinity College'ı 1830'da bitirdi. Bu sırada, sonraları İngiltere'nin en meşhur şairlerinden olacak Alfred Tennyson, büyük romancılarından biri olacak William Makepeace Thackeray ve tarihçi Thomas Carlyle ile arkadaşlık kurdu. Maddî durumu çok iyi olduğu halde gösterişten uzak bir yaşam sürdü. 1844 yılında genç dilbilimci Edward Byles Cowell ile tanıştı. 1845'te şair Bernard Barton'un kızıyla yaptığı evliliği ancak bir yıl sürdürebildi. Cowell'in teşvikiyle yazmaya başlayan Fitzgerald, 1851'de *Euphranor* ve 1852'de